

HELLIGE KILDER I SORØ AMT

EFTERSLÆT

Af

Gunnar Knudsen.

Efter at min Artikel om Helligkilder er fremkommet her i Aarbogen (1918, Side 1-47), har jeg fra forskellig Side til min Glæde mærket, at der virkelig er Interesse for disse Minder. Man har haft Planer om at restaurere en enkelt af Amtets mere berømte Kilder i Lighed med Hellig Anders Kilde, uden at det dog endnu er blevet bragt til Udførelse. Andre Steder i Landet omgaas man med lignende Planer, f. Eks. ved Skt. Søren's Kilde i Holmstrup; i Vendsyssel har „Historisk Samfund“ for egne Midler i de senere Aar opstillet Indskriftssten ved ikke faa Kilder; faar blot alle Helligkilderne paahæftet en saadan Etikette af holdbart Materiale, vil deres Fredning antagelig være sikret i en overskuelig Fremtid.

Samtidig med at Interessen for Bevaring af Minderne paa forskellig Maade har givet sig Udslag, har jeg ogsaa modtaget Oplysninger, der paa flere Punkter supplerer vor Viden om de stedlige Helligkilder; antagelig kan der oplyses mere endnu, og jeg vil være meget glad ved at modtage yderligere Bidrag.

Om *Skt. Knuds Kilde* i Slots-Bjærgby har Parcel-list *Niels Skov*, Slots-Bjærgby Mark, sendt mig nogle Oplysninger. Efter N. Skovs Formening er det den Kilde, der er beliggende i den østlige Del af Byen tæt ved Gadekæret.

Efter Udskiftningen grænser Præstegaardens Jord ikke til Kilden, men Jorden omkring denne betragtes vistnok som Gadejord. I Niels Skovs Skoletid var Kilden forsynet med et Brøndværk af Træ, og man trak Vandet op med en alm. Brøndkrog. Det var almindeligt, at Skoledrengene i Frikvarteret hentede Vand til Læreren, Severin Petersens Kone, da Vandet i Skolebrønden ikke var godt, formentlig forarsaget ved det nære Naboskab med Kirkegaarden. Drengene blev gerne belønnede med Kager for deres Arbejde, der jo interesserede dem mere end Skoleundervisningen. Kildens Brøndværk er senere gaaet i Forfald, og der er ved Sogneraadets Foranstaltning blevet sat en alm. Træpost i. Kilden har ofte om Sommeren forsynet omtrent hele Byen med Vand. Niels Skovs Fader har fortalt, at han i sin Tid tillige med en anden Mand rensede Kilden; han sagde, at den var meget vandførende, og Vandet vældede bestandig op af en Trærod i Bunden af Kilden. N. S. formoder — ikke uden Grund — at dette kan være Resten af en udhulet Træstamme, den ældgamle, primitive Form for Udbygning af en Brønd. — Det fortælles endvidere, at det i Pastor Winthers Tid var almindeligt, at man ved Daabshandlinger hentede Vand fra Kilden. Antagelig er dette sket i Henhold til gammel Skik, for de kunde jo let faa Vand betydelig nærmere ved.

Nogle Minder fra *Slots-Bjærgby*, der tillige angaar

Hellig Anders' Kilde i Landsgrav, har jeg faaet meddelt af Propr. *Chr. Jespersen*, Tranderupgaard, og han skriver følgende:

„Det er ikke fordi De skal tro, jeg vil gøre mig klog angaaende de hellige Kilder ved Slagelse og Omegn. Men jeg vil fortælle Dem lidt om Slots-Bjærgby fra Tiden omkr. 1830—40. Nu læste jeg et Stykke i „Sorø Amts Dagblad“ om en hellig Kilde der i Byen. — Min Farfar havde en Gaard i Slots-Bjærgby nogle Aar; den Tid gik Fader i Skole i Slagelse. Paa Gaarden var en gammel Aftægtsmand, en snurrig gammel Fyr, der troede paa alt fra gammel Tid. Han var ikke slem til at vaske sig eller til at vaske sit Tøj; de Knæbenklæder, som han gik med, havde ikke været vasket i den Tid, Fader kendte ham; de var af Skind og derfor helt blanke. Han havde tit rødrandede Øjne af Vind og Støv, og naar dette indtraf, gik han til *Landsgrav* og hentede en Dunk Vand at vaske og bade dem med. Om det var ved Hellig Anders Kilde eller Blindekilde, skal jeg ikke kunne sige *).

Aftægtsmanden gik regelmæssigt en Gang om Ugen til Slagelse for at faa fyldt sin Brændevinsdunk, og kom ligesaa regelmæssigt fuld hjem. Ved en saadan Tur hoppede han af en Vogn og forstuvede sit ene Ben el. sin Fod. Saa maatte han bede en af Karlene om at hente sig en Dunk Vand til Øjnene i Landsgrav; herfor skulde Karlen have fire Skilling og en Pægl „Kone“ (ligemeget Mjød og Brændevin

*) Da jeg ikke har fundet Minde om, at andre Kilder i Landsgrav end Hellig Anders Kilde har været anset for hellige, tør jeg roligt gaa ud fra, at her er Tale om Hellig Anders Kilde. *G. K.*

blandet). Fader fortalte saa, at Karlen ikke gad gaa til Landsgrav efter Vand, men gik om i Byen (Slots-Bjærgby) til „Kildebrønden“ og fyldte Dunken der. Saa snart den gamle skulde bruge af Vandet til Øjnene, mærkede han Snyderiet og blev meget vred. Om Vandet nu har været for koldt, ved jeg ikke; hvis det var om Sommeren, skulde det jo blive lunken, før det kom hjem, hvis det var fra Landsgrav. Karlen tilgav han aldrig, og han var i Hælene paa ham altid for at se, om ikke han ligeledes snød sin Husbond, og han lovede ham, at han nok skulde faa Lov at løbe mange Ture til omsonst. Det passede; Karlen havde et Ærinde i Slagelse, det maatte han løbe om tre Gange. En Gang glemte han det, og en anden Gang var Manden ikke hjemme. — Saa bad Karlen om at faa Lov til at rejse, han turde ikke være der længere for den Gamle. — Hvad denne Kildebrønd i Slots-Bjærgby var for en, har jeg ingen Mening om, men den Gamle havde dog ingen Fidus til den med Hensyn til Lægedom for Øjnene. En Ting ser man af dette, at Troen paa de hellige Kilder var ved at forsvinde og var kun fast hos gamle Folk.“

Jeg har gengivet Chr. Jespersens Meddelelse fuldstændigt, fordi jeg anser den for at være af særlig Interesse derved, at den viser lidt om den daglige Brug af Kildevandet som Medicin; det almindeligste var jo Troen paa Vandets helbredende Kraft Skt. Hans Aften. At der her ogsaa er Tale om Skt. Knuds Kilde i Slots-Bjærgby, maa anses for rimeligt, og Fortællingen viser jo med stor Tydelighed, at denne ikke ansaas for at have helbredende Egenskaber; den maa tidlig have mistet sit Ry, hvad der stemmer rig-

tig godt med den Omstændighed, at der ikke direkte er overleveret noget om Valfarter til den. Iøvrigt er Fortællingen interessant ved at bevare Mindet om en saadan gammel, snavset, surøjet Særling, der aabenbart har været anset for at være lidt af en Troldmand. Hans Navn er glemt, men han staar alligevel levende for os efter Beskrivelsen.

Om den hellige Kilde i *Ørslev* (Skt. Hans Kilde?) meddeler Chr. Jespersen endvidere:

„Hos Gdr. Niels Sørensen i Ørslev saa jeg for ca. 40 Aar siden en stor flad Sten, som N. S. fortalte laa paa Kanten af den hellige Kilde, der er paa denne Gaards Jorder. Der var nogle Hulninger i den ene Kant, der efter N. S'. Meddelelse var kommet af, at de, som trak Vand op af Kilden, i mange Aar havde ladet Rebene skure paa disse Steder; det kunde nok se ud dertil. Saa viste han mig ca. 20 smaa Sølvmonter fra det 16.—17.—18. Aarh.; de havde været kastet ned i Brønden, og da N. S. rensede denne, fandtes de i Mudderet, efter at dette var kørt hen paa Marken. N. S. sagde, at Drengene og Husmændene tog de fleste“.

At Ofring af Penge har været meget brugt ved Kildedyrkelsen, har tidligere været berørt, og er et godt Vidnesbyrd om, at det har været en Helligkilde.

Ved Sønder-Bjærge skal ogsaa ifl. Chr. Jespersen have været en hellig Kilde, som kaldtes *Skt. Karens Kilde*, men om der har været afholdt Kildemarkeder o. lign. vides ikke.

„Den mærkeligste og mest kendte samt den betydeligste Kilde der paa Eggen var ellers den Øst for *Snedinge* ved Kildehuset (fortsætter Chr. Jespersen). Om den har været saa hellig som de omtalte,

skal jeg dog ikke sige noget om. For 50—55 Aar siden, naar vi en Gang eller to om Sommeren kørte til Karrebæk og Enø, bedede Fader tit ved Kilden, hvor vi gav 4 Skilling for at laane en Spand for at vande Hestene. Jeg syntes det var noget dejligt Vand, langt bedre end det, vi havde hjemme (det kunde det sagtens være). Kilden var omsat med store Sten, og Vandet løb altid derfra ned over Vejen ud i Engen. Gamle Maler Wagnblast, som var født og opdraget der nær ved, fortalte, at i hans Barndom stod her fire store Egestolper, ca. 4 Alen høje, og Folk fortalte, at der havde været Tag over med Hejseværk i til at trække Vand op. — Efter hvad jeg ved, er Kilden nu drænet ned under Vejen“.

Nogen Helligkilde ved Snedinge har jeg ikke fundet noget om. Men det kan næppe være den tidl. omtalte *Hittinge* Kilde (se Aarb. 1918, p. 29). At Navnet Hittinge maa være forkert, er der nogen Grund til at antage, da det ikke kan eftervises paa Stedet, men Forskellen mellem Navnene Snedinge og Hittinge er for stor til, at man kan antage en simpel Skrivefejl.

En *Skt. Peders Kilde* i Gerlev nævnes i Trap, 4. Udg. III. Bd. Side 181, men jeg kender ellers intet til den.

Angaaende *Hellig Daas Kilde* henviser Hr. Poul Skadhauge, København, mig til Generalkrigskommissær Dr. J. V. Neergaards „Statistisk økonomisk Beskrivelse over Øster-Flakkebjerg Herred“, Kbh. 1830, p. 24, hvor der om Helligkilderne bl. a. staar: „nogle ere udfyldte med Jord og aldeles tilintetgjorte; dette er f. Eks. Tilfældet med den saakaldte Helligdaaskilde paa afdøde Knud Lunds Lod i Fogedby, som for-dum besøgte St. Hansdag af Syge. Efter Kildens

Hellige Kilder i Sorø Amt.

49

Tilintetgørelse har man flyttet Fattigblokken, som før var ved den, til Byen“, og Forf. nævner desuden flere Kilder uden Navn.

Da disse spredte Bemærkninger, som jeg fra forskellig Side har faaet tilsendt, i nogen Grad udfylder det tidligere meddelte Stof, har jeg ment det rigtigt ogsaa at lade disse fremkomme, og det skulde glæde mig, om det muligt kunde give Anledning til, at der kom Oplysning fra anden Side om andre af Helligkilderne.